

Участь національної економіки в міжнародній конкуренції забезпечує гнучкість у використанні ресурсів, упровадження передової технології, що призводить до загального підвищення обсягу виробництва. Розглядаючи фінансово-економічні аспекти глобалізації, необхідно зазначити, що визначальним елементом світової економіки є розвиток новітніх інформаційних технологій та засобів комунікації, завдяки яким на світовий ринок можуть успішно виходити не тільки потужні транснаціональні компанії, а практично кожен суб'єкт підприємницької діяльності, включаючи окремого громадянина. Досвід сучасного світового соціально-економічного розвитку показує, що пріоритети політичного та економічного розвитку, які мали локальні й національні розміри, набули регіональних та міжнародних масштабів. За таких умов глобалізація стала головним чинником стимулювання світового економічного процесу.

УДК 330.101

П. Скотний, канд. екон. наук, докторант,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМНЕ "ПОЛЕ" СУЧАСНИХ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ДИСКУРСІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

У статті здійснено аналіз теоретико-методологічних підходів, досліджено їх роль і значення у контексті епохи "пост-".
Ключові слова: інноваційне економічне мислення, інтегрований тип економічної теорії, постіндустріальна економіка.

В статье проанализированы теоретико-методологические подходы, исследована их роль и значение в контексте эпохи "пост-".

Ключевые слова: инновационное экономическое мышление, интегрированный тип экономической теории, постиндустриальная экономика.

The article analyzes theoretical and methodological approaches, their role and importance in the development of economic thought in the context of the era of "post-" is investigated.

Keywords: innovative economic thinking, integrated type of economic theory, post-industrial economy.

Господарство, засноване на розподілі праці, – це організоване в масштабах суспільства задоволення людської потреби в забезпеченні якості життя. Продуктивний спосіб суспільного господарювання орієнтується на раціональну діяльність людини. Але на практиці, а також і в теорії сучасної ринкової економіки те, що ми називаємо "логікою економічної діяльності", усе частіше ставить перед нами нові проблеми. Очевидно, ця "логіка", перебуваючи під впливом суспільних процесів, з точки зору теоретичної та практичної доцільності, не така вже й досконала. Тим більше, сучасна економіка вибудовує обмежені функції змодельованої в "кабінетній тиші ринкової системи" (П. Ульріх), тому, як правило, нівелює проблеми актуальної економіки. Такого роду економічна теорія не особливо рефлексує щодо прагнення суспільства в його господарській практиці на людську і життєву доцільність. Ось чому завдання нових методологічних підходів повинно бути в центрі наукових розробок і дискусій. Адже в традиційній економічній думці багато що підлягає уточненню.

Зазначена проблема завжди перебувала в просторі теоретичних дискусій економістів. Останнім часом проблемі оновлення економічної методології як умови продуктивної економіко-теоретичної рефлексії присвячені роботи О. Ананьїна, В. Афанасьєва, В. Базилевича, В. Беркова, М. Блауга, А. Гальчинського, Г. Рузавіна, В. Стьопіна, П. Ульріха та ін.

Значимість економічної теорії, її відповідність вимогам і запитам часу залежить від її методологічного інструментарію. Методологія визначає не лише напрямки та стратегії розвитку економічної теорії, але й соціо-економічної практики. Завдання методології полягає в розвитку економічної науки, здатної удосконалювати життя людини та суспільства. У силу зазначеного постає потреба виявити сутнісні аспекти сучасних теоретико-

1. Антология современной философии хозяйства: в 2 т. / В. Г. Белолипецкий. – Т. 1 : Преодоление пространства и времени как атрибут экономической глобализации. – М.: Магистр, 2008. – С. 602–617.
2. Зінченко В. В. Інституційні тенденції глобалізації та регіоналізації у трансформаціях суспільно-економічного розвитку [Текст] / В. В. Зінченко // Наука й економіка. – 2011. – № 2 (22). – С. 160–163.
3. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень [Текст]: [монографія] / Т. В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
4. Ковтун Н. В. Статистична оцінка основних тенденцій процесу глобалізації [Текст] / Н. В. Ковтун, Н. І. Гражевська // Статистика України. – № 1. – С. 12–18.
5. Козик В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / В. Козик. – К.: Знання-Прес, 2003. – 405 с.
6. Місяць Т. В. Трансформаційні особливості сучасних зовнішньоекономічних відносин в умовах глобалізації [Текст] / Т. В. Місяць // Держава та економіка. – 2009. – № 6. – С. 31–37.
7. Осипов Ю. М. Епоха Постмодерна. В трех частях [Текст]: [монографія] / Ю. М. Осипов. – М.: ТЕИС, 2004. – 248 с.
8. Сорос Дж. О глобализации [Текст]: [монографія] / Дж. Сорос. – М.: ЭКСМО, 2004. – 239 с.
9. Bello W. The Virtues of Deglobalization / W. Bello // Foreign Policy In Focus. – Washington, DC: September, 2009. – № 3.

Надійшла до редколегії 20.10.11

методологічних досліджень, що виокремлює завдання, по-перше, дослідити зміст інноваційних методологічних підходів; по-друге, функції сучасних методологій та їх трансформацію; по-третє, плюралістичний аспект методологічного пошуку.

Метою статті є визначення сутності сучасних теоретико-методологічних дискурсів та аналіз змісту і перспектив розвитку їх функцій у контексті поступу економічного мислення, а також розкриття особливостей їх економічного прояву в умовах постіндустріального типу господарювання.

Нові методологічні підходи повинні сприяти становленню і розвитку інноваційного економічного мислення. "Орієнтація у мисленні" (І. Кант) передбачає методологічно вивірені, чіткі дії, спрямовані на неупереджене та логічне обґрунтування будь-якої ідеї, її відповідності господарській дійсності. При цьому йдеться про "здатність думати за самого себе, приймати незалежні рішення" [14, с. 51]. Автономне, розумне мислення і відповідна логіка міркувань можуть бути методологічно доцільні в тому сенсі, що виносять свої позиції на конкретний аналіз їхньої аргументації. Завдання системної розробки і передача економічних знань зводиться загалом до чотирьох головних ідей, основоположних для інноваційних методологічних дискурсів.

По-перше, здійснюється спроба послідовно провести раціонально-методологічну "мисленнєву лінію". Тут важливим є ретельне пояснення раціонально-рефлексивного змісту економічної методології. Той, хто досконала зрозумів, у чому полягає точка зору методології та що означає методологічно дисциплінована економічна рефлексія, може самостійно орієнтуватися у господарсько-теоретичному мисленні. Виходячи з цього, можна встановити концепції сучасної економічної теорії, які несуть основний смисловий тягар, і відокре-

мити їх від поширених, але більш окремих, одиничних підходів економічної теорії, що обмежують рефлексію лише соціальними пунктами, характерними винятково для її предмета. У результаті ми маємо інтегрований тип економічної теорії, завданням якої є пояснення сучасного стану господарювання.

По-друге, необхідно вести мову про критичний аналіз "чистого" економічного розуму, до якого апелюють економісти, у контексті безпристрасного аналізу самих основ. Необхідно зрозуміти, чому та яким чином економічній логіці немовби само собою вдається ігнорувати всі методологічні запити економічного буття або як "нездійснені", або як "непотрібні", оскільки практика "ринкових умов" немовби не залишає місця ні для теоретичних, ні для методологічних міркувань. Тим більше, практика реального господарювання "знімає" непотрібну теоретичну рефлексію за допомогою категорій суто економічної раціональності. За цією нормативною самодостатністю "чистої" економічної теорії вбачається тенденція до традиціоналізму, отже, догматизму: до виокремлення, абсолютизації та нормативного перебільшення "чисто" економічної точки зору. У такому аспекті критика традиціоналізму повинна розглядатися одним з найважливіших завдань сучасної економічної теорії, орієнтованої на методологічну рефлексію у контексті епохи "пост-". Необхідно розрізнити дві основні форми прояву економічного традиціоналізму: емпіричний варіант, відповідно до якого теоретико-методологічна рефлексія тією чи тією мірою в економіці "не потрібна" і "неможлива", і тому виступає в ролі спеціального знання; нормативний варіант, згідно з яким сучасна методологія (зокрема постмодерністська) в економіці зовсім "не потрібна" [5, с. 15], ґрунтується на переконанні, яке догматично має безліч аспектів: начебто сам ринок є кращою інстанцією, яка гарантує, що все "нормально" і в теоретичному сенсі.

По-третє, інноваційна методологія, корелюючи з особливостями сучасного наукового пізнання, дає змогу проникати в таїні економіки епохи "пост-", допомагає поглянути "звільненим" поглядом на основні питання життєво-практичного раціонального господарювання. І тут властиві для зазначеного методологічного підходу (методологічної рефлексії) ідеї розвиваються у напрямку подолання надуманих концепцій, заснованих на консервативному мисленні, та обґрунтування інтегративної ідеї соціально-економічної раціональності, до якої, зокрема, включена й раціонально-етична точка зору. Ця провідна ідея сучасного раціонального господарювання визначає раціональну етику господарювання в умовах "фінансової цивілізації". Мова в цьому випадку може йти про постановку гостро актуальної проблеми нової, гідної майбутнього орієнтації в економічній та соціальній політиці. Зокрема, одним з аспектів такої орієнтації є "перетворення ринкової економіки на економіку суспільства добробуту вільних людей" [5, с. 16], що змушує, знову ж таки, відходити від традиційності, яка приводить до позиції примирення.

По-четверте, методологічна рефлексія сучасної економічної теорії та практики включає у себе економіко-етичну типологію, тобто теоретичне визначення про місце моралі господарювання в сучасному суспільстві прагматизму та абсолютизації індивідуалізму. У своїх поглядах вона (методологічна рефлексія) відштовхується від поглибленого розгляду відносин між інституційною та індивідуальною етико-економічними концепціями. У цьому випадку доречною, з точки зору Дж. Б'юкенена, особливістю економічного мислення є його "здатність розглядати всі питання у термінах альтернативності. Думка мораліста "певне, щось є або істинним або хибним" чужа йому. З економічної точки зору не можна зрозуміти ситуацію "або-або", "все або

нічого". Для економіста ситуація, яку він досліджує, не є ситуацією взаємних привілеїв. Його світ – світ регуляції та координації конфлікту, взаємного виграшу. Економіст професійно вихований мислити в категоріях варіабельності як стосовно практики (дій, вчинків), так і стосовно цінностей" [8, с. 168–169]. Але тепер, замість звичного поділу економічної теорії на теорію національного господарства і науку про організацію виробництва, має прийти диференційована концепція взаємодоповнюваних сфер відповідальності. За допомогою такої концепції будуть подолані відомі теоретичні спрощення, прийняті в економічному лібералізмі.

"Розплатою" за це є сучасні симптоми суспільно-політичної дезорієнтації. Цій занепокоєності протиставляється формальна ідея про те, що достатньою мірою спеціалізована економічна теорія виконує нормувальні функції, але питання залишається відкритим з боку його змістового наповнення у реальному соціоекономічному процесі. Одним із найбільш значущих "проблемних камнів" є виклики глобалізації. Власне, сучасна методологічна рефлексія економічної теорії в підсумку прагне зняти тягар і звільнити розумну (доцільну) орієнтацію в економічному мисленні, навіть якщо це йде наперекір певним, усталеним традиціям мислення. Відповідно нова методологічна предметність самого звернення до основоположних питань "створення цінностей" в економіці передбачає, що все звичне коло ідей економістів детально вивчене, тому необхідно переходити до нових рівнів пізнання, а також нових критеріїв його оцінювання. Або, інакше кажучи, до активації та посилення впливу альтернативних течій економічної думки, пошуків контактів і дискусій між представниками методологічної думки та концепції в економічній теорії.

Необхідно зазначити, що сучасні економістико-методологи доклали значущих зусиль для освоєння нових сфер професійної активності. У межах дослідження проблеми методологічного оновлення економічної теорії необхідно здійснювати "пошук оптимальних схем взаємозбагачення і взаємопроникнення відповідних наукових дисциплін на рівні методологічних принципів з акцентами на соціологізацію та гуманізацію насамперед економічної теорії, подолання надзвичайно шкідливої методології економічного детермінізму, яке, хочемо ми цього чи ні, донині домінує не лише в теорії, а й у суспільній практиці" [2, с. 11–12], – констатує А. Гальчинський.

З метою подолання цього теоретичного факту, а також виходячи з необхідності наділення економічної методології новими можливостями теоретичної рефлексії сьогодні доцільно говорити про такі функції методології: дескриптивно-методологічну; критично-онтологічну; професійно-етичну. Їхня наявність говорить про методологічну вразливість пошуку універсальних принципів та законів відповідних перетворень. Нова культура наукового мислення і методологічної рефлексії, які сьогодні проходять стадію формування і становлення, пов'язується зі зростаючою багатоаспектністю суспільних та економічних перетворень. Відповідно втрачає своє значення й наявна методологія "простих" систем, на теоретичних засадах якої сформовано чинну конструкцію економічної теорії. У зазначеному аспекті цілком доцільним є виокремлення вищевказаних нових функцій методології.

Аналіз показує, що дескриптивно-методологічна функція є результатом переосмислення не лише загальних уявлень про науку, але й зміни рівня розуміння фактичного стану справ в економістів-професіоналів. У роботах, які характеризують це положення, економічна наука постає складно структурованим і динамічним організмом, що діє "відповідно до своїх, інколи неявних, правил і закономірностей" [1, с. 43]. Були описані "механізми функціонування наукового співтовариства" [13, с. 78]; на основі поглиблених дискусій з провідними

економістами показана їхня "творча лабораторія" [11]; опубліковані тематичні збірники, в яких відомі фахівці різних напрямів і спеціалізацій відобразили свої погляди на роль теорії, принципи та методи наукової роботи [12]; також предметом аналізу стали мова і літературний стиль економічних творів, інші дотичні проблеми.

Одним з найбільш перспективних напрямів роботи стає ретельний методологічний аналіз наукової творчості тих чи інших авторів. Такі дослідження дають можливість зрозуміти технологію наукової роботи видатних вчених і нерідко розвивають пов'язані з нею міфи, розкриваючи, наприклад, розходження між методологічними деклараціями і фактичною методологією багатьох відомих економістів, зокрема, М. Фрідмена, П. Самуельсона, Р. Коуза та ін. Вдалим прикладом такого жанру може слугувати методологічне дослідження творчості М. Кондратьєва в роботі Н. Макашевої [3, с. 9], зазначає О. Ананьїн. Саме економіко-методологічні дослідження підвели до розуміння реальної жанрової різноманітності сучасної економічної науки. Скажімо, значна плутанина була пов'язана з нездатністю чітко розмежувати дослідження, орієнтовані на розробку формалізованих теоретичних моделей, з одного боку, і прагматично орієнтованих досліджень – з другого [1, с. 44]. Одночасно пішло вперед розуміння природи теоретичних моделей.

Якщо звернутися до аналізу критично-онтологічної функції, то свідченням активної ролі в економічній науці онтологічних установок слугують дані спеціальних запитів студентів навчальних закладів США. Виявилось, що в університетах, відомих своїми науковими школами, настрої та інтереси студентів досить чітко йдуть за орієнтаціями викладачів. Так, одне й те саме запитання анкети "Чи погоджується Ви з тим, що інфляція – це переважно грошовий феномен" у монетаристсько орієнтованому Чиказькому університеті одержало 84% твердо позитивних відповідей студентів, тоді як у традиційно кейнсіанському Массачусетському технологічному інституті – лише 7% з деякими відхиленнями [9, с. 35–48]. Повернувши до сфери своїх інтересів питання наукових онтологій (картин економічної реальності), економісти-методологи не тільки продемонстрували значимість цієї компоненти наукового знання, але й включилися у конкретну дослідницьку роботу з реконструкції та критичного аналізу таких онтологій [1, с. 44].

Найбільша увага приділялася реконструкції та осмисленню онтологічних (насамперед етичних та інституційних) передумов сучасної неокласичної теорії, зокрема, суперечностей між онтологіями, які лежать "в основі мікро- і макроекономіки" [10], теорії загальної економічної рівноваги та мікроекономічної теорії раціональної поведінки. Активно обговорювалися також онтологічні передумови альтернативних наукових шкіл і напрямів: "неавстрійської" школи, посткейнсіанства, інституціоналізму [6] та неонституціоналізму.

Розвиток еволюційної економіки викликав увагу до питання про застосованість в економічній науці синергетичних уявлень, особливо до можливостей та перспектив економічної інтерпретації нового методологічного інструментарію, представленого у цій області. Головною ознакою синергетичної економіки є її гетерогенність. Взаємодія різноякісних складових, які функціонують у межах гетерогенної системи, визначає їхню специфічну складність. Звідси визначення синергетичної економіки як економіки, яка реалізується за принципами складних, відкритих, дисипативних нерівноважних систем. При цьому "важливо враховувати й те, що йдеться не лише про складність, яка проникає в сутність усієї економічної системи, а й про складність окремих функціональних ланок економіки" [2, с. 495], – підкреслює А. Гальчинський. Одночасно потрібно враховувати, що модель світової економіки виступає специфічним типом

"нелінійної глобалізації". Тобто глобальне суспільство є також глобальним синергетичним суспільством, що розвивається на засадах складних гетерогенних систем. У цих визначеннях виокремлюється методологічна взаємозалежність понять: "синергетична глобалізація" – "синергетичне глобальне суспільство" – "синергетична глобальна економіка". Їхня методологічна однопорядковість визначається, з одного боку, гетерогенністю, з другого – розвитком на засадах складних систем" [1, с. 45], – продовжує свої міркування український учений.

Стосовно професійно-етичної функції, то йдеться про нормативність етики дискусії. І хоча можлива дієвість певного кодексу наукового обговорення оцінюється неоднаково, усе ж існує широке розуміння його бажаності для сучасної економічної науки. В умовах, коли економісти розділені професійно, ідейно, теоретично, методологічно, а труднощі спілкування між прибічниками різних наукових парадигм мають достатньо глибокі епістемологічні корені – у цих умовах питання про взаєморозуміння і професійне спілкування всередині наукового співтовариства набуває зовсім іншого звучання, виростаючи в одну із головних проблем функціонування науки. Відповідно поширення і культивування в середовищі економістів принципів професійної етики перетворюється, можливо, на одну з пріоритетних задач економічної методології. Йдеться про всім відомі правила ведення наукових дискусій та обговорень, яких, на жаль, не завжди дотримуються. Так, у заповідях учасникам наукової дискусії міжнародної наукової конференції, яка проходила в Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова, зазначається: "умій слухати"; "намагайся зрозуміти"; "говорити лише по темі"; "не сперечатися; забути"; "нікого не перебивати та нічого не пропагувати"; "не обманюй"; "не висміюй опонента"; "будь відкритим до альтернативних поглядів". Сюди ж можна віднести побажання щодо обмежень у використанні висловів: "Ви не маєте рації!"; "Дурниці!"; "Дайте сказати!" тощо.

У процесі розвитку економічної науки теоретична думка шукала, знаходила і пропонувала все нові й нові шляхи осмислення свого об'єкта – економічного буття. Первісно, у межах класичної політичної економії, економіка вивчалася переважно "на виході", з боку матеріального результату виробничої діяльності – суспільного продукту, його структури та динаміки. Це період "канонічної" (А. Гальчинський) економічної методології. В її баченні економічна наука пов'язана з накопиченням, аналізом і визначенням способів застосування системних знань, необхідних людині в процесі створення та використання нею матеріальних основ свого добробуту під час суспільної діяльності. У цей період економічна теорія прагне осягнути сутність економіки загалом, її визначальних явищ і процесів відкриття системних економічних законів.

Щоправда, тут немає одноманітності й догматичної однастайності. Так, новий підхід, запропонований Дж. С. Міллем, створив передумови для серйозних змін в економічній теорії. По-перше, виникає завдання дослідження і типізації суспільних інститутів, що безпосередньо пов'язане з історією розвитку кожного окремого суспільства. Розкриті на основі такого дослідження закони вже не можуть бути універсальними. По-друге, оскільки закони розподілу суспільного продукту розглядаються як залежні від волі людей, навіть якщо ця воля у процесі суспільно-історичного розвитку набуває форми усталеного суспільного інституту, вони не є вічними та незмінними. Отже, науковий метод, запропонований Дж. С. Міллем, потенційно включає у себе аналіз можливих шляхів реформування суспільства: якщо на основі аналізу економічних наслідків існуючих законів розподілу з'ясується, що вони мають негативний харак-

тер, зберігається потенційна можливість зміни самих законів [7, с. 211]. Тим самим Дж. С. Мілль "перекидає місток" від позитивної економіки до нормативної.

У процесі маржиналістської революції основна увага змістилася у сферу обміну і сформувалася на самій діяльності економічних агентів, насамперед на їхніх рішеннях щодо розподілу та використання ресурсів. Засновник австрійської економічної школи (маржиналізму) К. Менгер зазначав, що наявна економічна теорія (класична політекономія) досліджує діяльність людини або занадто формально, або занадто конкретно. Тому "теоретична наука про народне господарство повинна займатися не викладанням практичних порад для господарської поведінки, а встановленням умов, при яких люди виявляють передбачливу діяльність, спрямовану на задоволення своїх потреб" [4, с. 36]. К. Менгер не закликає відмовитися від причинно-наслідкових зв'язків, оскільки і поведінка людини має підпорядковуватися деяким загальним закономірностям, але шукає їх пропонує в особистих відчуттях і переживаннях кожної людини, котра сповнена бажань і прагне їх задовольнити. Тим самим стверджуються начала методологічного індивідуалізму. Він є методологією, що розкриває логічні основи та принципи наукового визначення місця і ролі людини в системі суспільного розвитку.

Таким чином, мірою усвідомлення того, що поведінка людини як суб'єкта економічної діяльності залежить від теоретичних норм і правил, почав набирати силу підхід до вивчення економічного буття з позиції розвитку інноваційної методології. Це обумовлює необхідність розробки нових способів думок і дій, які повинні мати достатньо значне поширення, укоріненість у мисленні. Ствердження принципово нових методологічних підходів в їх функціональній плюральності сприяє розвитку економічної теорії, вільної від попередніх помилок. Ін-

новаційні методологічні підходи підключаються до розуміння трансіндивідуальних моделей теоретико-економічних рефлексій.

Розробка нових методологічних підходів в економічній науці сприятиме розвитку економічної теорії. Удосконалена теорія повинна бути поліфункціональною. Якою б теорією не керувався дослідник, він неминуче вибирає серед альтернатив; отже, він оптимізує свою поведінку з цільовою орієнтацією на отримання ефективного результату. Тому дослідник повинен орієнтуватися на сучасні теоретичні дискурси – економічні та філософські.

1. *Ананьин О. И.* Структура экономико-теоретического знания : методологический анализ [Текст] / О. И. Ананьин. – М. : Наука, 2005. – 244 с.
2. *Гальчинський А. С.* Економічна методологія. Логіка оновлення [Текст] : [курс лекцій] / А. С. Гальчинський. – К. : "АДЕФ-Україна", 2010. – 572 с.
3. *Макашева Н.* Загадка Кондратьева : неоконченная теория динамики и методологические проблемы экономической науки [Текст] / Н. Макашева // Вопросы экономики. – 2002. – № 3. – С. 4–16.
4. *Менгер К.* Основания политической экономии [Текст] / К. Менгер // Австрийская школа в политической экономии. – М. : Экономика, 1992. – С. 31–242.
5. *Ульрих П.* Критика экономизма [Текст] / П. Ульрих. – М. : Вузовская книга, 2005. – 118 с.
6. *Ходжсон Д.* Экономическая теория и институты. Манифест современной институциональной экономической теории / Д. Ходжсон ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 2003. – 464 с.
7. *Экономическое мышление : философские предпосылки* [Текст] – М. : ИНФРА-М, 2005. – 272 с.
8. *Buchanan J. M.* Economics and its Scientific Neighbors / J. M. Buchanan // The Structure of Economic Science. Essays on Methodology. – Englewood Cliffs N. J. : Prentice-Hall, 1966. – P. 83–166.
9. *Colander D.* The art of economics by the numbers / D. Colander // New Direction in Economic Methodology. – L. : Routledge, 1994. – P. 35–50.
10. *Joussen M.* Microfoundations : A Critical Inquiry / M. Joussen. – L. : Routledge, 1993. – 224 p.
11. *Klamer A.* Conversations with Economists / A. Klamer. – L. : Rowman and Allanheld, 1983. – 278 p.
12. *Klein Ph.* The Role of Economic Theory / Ph. Klein. – Boston etc. : Kluwer, 1994. – 272 p.
13. *Mayer T.* Improving Communication in Economics : a Task for Methodologists / T. Mayer // Journal of Economic Methodology. – 2001. – Vol. 8. – № 1. – P. 77–84.
14. *Oser F.* Moralische Selbstbestimmung. Modell der Entwicklung und Erziehung im Wertebereich / F. Oser, W. Althof. – Stuttgart, 1994. – 648 s.

Надійшла до редколегії 20.10.11

УДК 338.981

В. Вірченко, канд. екон. наук, доц., КНУ імені Тараса Шевченка

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Стаття присвячена аналізу особливостей еволюції теоретичних підходів до аналізу сутності інтелектуального капіталу. Досліджено етапи розвитку теорії інтелектуального капіталу та підходи до його структурування. Розглянуто основні риси інтелектуального капіталу.

Ключові слова: нематеріальні активи, людський капітал, інтелектуальний капітал, знання.

Статья посвящена анализу особенностей эволюции теоретических подходов к анализу сущности интеллектуального капитала. Исследованы этапы развития теории интеллектуального капитала и подходы к его структуризации. Рассмотрены основные черты интеллектуального капитала.

Ключевые слова: нематериальные активы, человеческий капитал, интеллектуальный капитал, знание.

Article is devoted to analysis of peculiarities of evolution theoretical approaches to analysis of the nature of intellectual capital. The stages of development of the intellectual capital theory and approaches to its structurization are investigated. Peculiarities of the intellectual capital are considered.

Keywords: non-material assets, human capital, intellectual capital, knowledge.

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин, що характеризується становленням постіндустріального суспільства, інтелектуальний капітал перетворюється на важливий фактор виробництва та акселератор економічного розвитку. Саме розвиток інтелектуального капіталу, підвищення продуктивності його використання, активне впровадження результатів інтелектуальної діяльності в усі галузі суспільного виробництва є однією з головних умов переходу України на вищу стадію соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства визначається його здатністю впроваджувати інновації, оперативно обробляти та аналізувати потоки інформації, оптимальним чином поєднувати кваліфікований персонал з інвестиціями в об'єкти інте-

лектуальної власності. Втілюючись у нематеріальних активах підприємства, інтелектуальний капітал визначає позицію підприємства на ринку, є одним із факторів його конкурентоспроможності.

Дослідження інтелектуального капіталу активізуються в країнах Європи та США у другій половині ХХ ст. у зв'язку із швидким зростанням його ролі в економічних відносинах і перетворенням на важливу складову продуктивних сил суспільства. До кінця ХХ ст. частка нематеріальних активів у структурі капіталу європейських та американських підприємств зростає до 50 %, а в Японії почала наблизитися до 60 %. Водночас, в Україні частка нематеріальних активів не перевищує 1 %, а частка фінансових ресурсів, які спрямовуються підприємствами на інновації, є меншою за 9 %. Таким чином, підви-